

Література

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. - 2015. - № 1. - С. 158-163.
2. Андрощук О.С. Модель виявлення порушників законодавства на державному кордоні із застосуванням ієрархічного нечіткого логічного виводу / О. С. Андрощук, О. В. Михайленко // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони : наукове видання / [гол. ред. О. Ю. Пермяков]. К. : Вид-во Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського. 2014. - № 1(19). - 160 с. - С. 5-10.
3. Михайленко О.В. Методика здійснення кримінального аналізу протиправної діяльності на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону / О. В. Михайленко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки : наукове видання / [гол. ред. Б. М. Олексієнко]. - Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. - № 1(61). - 444 с. - С. 137-152.
4. Рекомендації щодо здійснення кримінального аналізу протиправної діяльності на ділянці відповідальності

органу охорони державного кордону // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. - 2014. - № 2(62) - С.72 -85.

5. Сокол В.Ю. Полицейский розыск в Германии / В. Ю. Сокол // Вестник Краснодарского университета МВД России. - 2009. - № 1. - С. 116-123.

6. Фаріон О.Б. Алгоритм опрацювання оперативного-розшукової інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу злочинної діяльності / О.Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. - 2013. - № 1 (59). - С.194-203.

Мишко В. В.,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності
факультету № 1 ОДУВС
Надійшла до редакції: 13.03.2016

УДК 343.9:343.359:343.326(4/9)

ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ У ЗАРУБІЖНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Свиридюк Н. П.

У статті розглянуто деякі питання зарубіжного досвіду протидії фінансуванню тероризму. Зокрема, проаналізовано законодавство США, країни, яка на сьогодні найчастіше піддається терористичним нападам. На основі вивчення законодавства ФРН, зроблено висновок, що ця країна, як і США, в повній мірі імплементувала в національне законодавство положення міжнародних конвенцій та Спеціальних рекомендацій FATF, спрямованих на протидію фінансуванню тероризму. Розглянуто Кримінальний кодекс Франції, в якому встановлена відповідальність за фінансування тероризму, що розглядається як одна з форм прояву тероризму. Досліджено деякі закони Іспанії, однієї з держав, яка виконала рекомендації Міжнародної Конвенції ООН, правовою основою національної системи протидії фінансуванню тероризму якої стали Закон "Про попередження і блокування фінансування тероризму", Органічний закон про правовий режим контролю за обміном валюти, а також закон, що стосується заходів щодо попередження відмивання грошей. Акцентується увага на кримінальному законодавстві Великобританії та Австрії. Вивчаючи досвід країн Європи та Америки щодо кримінального законодавства стосовно норм, які забезпечують боротьбу з фінансуванням тероризму, зауважено, що країни пострадянського простору також перебувають у процесі щодо кримінально-правових заходів протидії фінансуванню тероризму. На прикладі кримінального законодавства Індії, зауважено, що відповідальність за фінансування тероризму передбачена й в окремих країнах Південної Азії.

Ключові слова: кримінальне законодавство, тероризм, протидія фінансуванню тероризму, боротьба з фінансуванням тероризму, зарубіжний досвід.

В статті рассмотрены некоторые вопросы зарубежного опыта противодействия финансированию

тероризма. В частности, проанализировано законодательство США, страны, которая сегодня чаще всего подвергается террористическим нападениям. На основе изучения законодательства ФРГ, сделан вывод, что эта страна, как и США, в полной мере имплементировала в национальное законодательство положения международных конвенций и специальных рекомендаций FATF, направленных на противодействие финансированию терроризма. Рассмотрены Уголовный кодекс Франции, в котором установлена ответственность за финансирование терроризма и рассматривается как одна из форм проявления терроризма. Исследованы некоторые законы Испании, одной из стран, которая выполнила рекомендации Международной Конвенции ООН, правовой основой национальной системы противодействия финансированию терроризма которой стали Закон "О предупреждении и блокировании финансирования терроризма", Органический закон о правовом режиме контроля за обменом валюты, а также закон, касающийся мер по предупреждению отмывания денег. Акцентируется внимание на уголовном законодательстве Великобритании и Австрии. Изучая опыт стран Европы и Америки по уголовному законодательству в отношении норм, обеспечивающих борьбу с финансированием терроризма, отмечено, что страны постсоветского пространства также находятся в процессе уголовно-правовых мер противодействия финансированию терроризма. На примере уголовного законодательства Индии, отмечено, что ответственность за финансирование терроризма предусмотрена и в отдельных странах Южной Азии.

Ключевые слова: уголовное законодательство, терроризм, противодействие финансированию терроризма, борьба с финансированием терроризма, зарубежный опыт.

The article deals with some issues of international
© Н.П. Свиридюк, 2016

experience combating terrorist financing. In particular, the analysis of US law, countries which today are often exposed to terrorist attacks. On the basis of the German law, concluded that this country, like the United States, she implements fully into national legislation the provisions of international conventions and recommendations of the Special FATF, aimed at countering terrorist financing. France considers Penal Code, which establishes liability for financing terrorism, regarded as one of the manifestations of terrorism. Studied some laws of Spain, one of the states that fulfilled the recommendations of the International Convention of the United Nations, the legal basis for the national system of combating terrorist financing which became law "On prevention and suppression of the financing of terrorism", Organic law on the legal regime of exchange controls and law As for measures to prevent money laundering. Attention is focused on the criminal law of the United Kingdom and Austria. Studying the experience of Europe and America on criminal law concerning the rules that ensure the Suppression of Financing of Terrorism, noted that post-Soviet countries are also in the process on criminal measures against terrorist financing. On the example of the criminal laws of India, noted that responsibility for terrorist financing is provided and in some countries of South Asia.

Keywords: *criminal law, terrorism, countering the financing of terrorism, terrorist financing, foreign experience.*

Україна наразі перебуває у стані загострення соціально-політичної та економічної ситуації, зниження рівня керованості державою соціально-економічних процесів, поширенням військово-політичних конфліктів, що зумовлює до перегляду ряду важливих питань щодо розвитку суспільних відносин. Перед країною постають завдання, які вимагають переосмислення багатьох усталених позицій та дефініцій, зокрема це стосується й кримінального законодавства України.

Насьогодні одним із найбільш небезпечніших явищ, що дестабілізує безпеку багатьох країн, що перешкоджає нормальному розвитку міжнародних відносин, став тероризм. Велике занепокоєння викликає високий рівень фінансових можливостей і технічна оснащеність терористичних організацій, які можуть діяти за межами кордонів країни, де вони організовані та діють.

У кримінальному законодавстві питання протидії фінансуванню тероризму поступово стало пріоритетним у формуванні основних програм та концепцій державного розвитку України, реалізація яких неможлива без детального вивчення правових норм та інститутів законодавства зарубіжних країн.

У зв'язку з цим, саме визначення та характеристика фундаментальних положень та ідей даного процесу дасть можливість ефективніше здійснювати подальше правове регулювання в сфері протидії фінансуванню тероризму.

Дана проблематика увійшла до предмету вивчення цілого ряду сучасних вітчизняних досліджень, автори яких є представниками різних галузей правової науки. Зокрема, окремі питання кримінальної відповідальності за терористичну діяльність були досліджені в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: В. Ф. Антипенка, А. С. Беницького, П. А. Вороб'я, С. Б. Гавриша, В. О. Глушкова, В. П. Емельянова, В. С. Зеленецького, О. Є. Користіна, В. В. Крутова, С. Я. Лихової, Л. В. Новікової, Г. В. Овчинникова, В. І. Осадчого, А. В. Савченка,

М. В. Семикіна, В. В. Устинова та інших.

У зв'язку з цим, гостро постає питання щодо характеристики сутності та змісту протидії фінансуванню тероризму, зокрема особливого значення набуває вивчення досвіду іноземних держав у кримінально-правовому забезпеченні боротьби з фінансуванням тероризму.

Метою даної статті є вивчення кримінального законодавства інших іноземних держав щодо протидії фінансуванню тероризму та осмислення формування комплексного підходу до даної проблематики й отримання об'єктивних знань щодо забезпечення боротьби з фінансуванням тероризму.

Загалом, розглядаючи питання щодо протидії фінансуванню тероризму у кримінальному законодавстві, слід підкреслити, що відповідно до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року необхідною умовою забезпечення ефективності протидії фінансуванню тероризму є розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду.

Проаналізуємо законодавство США, країни, яка на сьогодні найчастіше піддається терористичним нападам.

Так на всій території США діють загальнофедеральні законодавчі акти, які розповсюджуються на всій території країни та нормативно-правові акти, які діють на території конкретного штату як самостійна система. Зауважимо, що правове регулювання протидії фінансуванню тероризму здійснюється виключно на федеральному рівні.

Одним із основних нормативних актів у даній сфері є Акт про міжнародні надзвичайні економічні повноваження 1977 р., на підставі якого Президенту США було надано право застосувати економічні санкції щодо іноземних держав, організацій та фізичних осіб, включаючи конфіскацію їх активів, що знаходяться на території США, якщо вони надають підтримку терористичним організаціям, чия діяльність спрямована проти національної безпеки США.

У 1996 році Актом про боротьбу з тероризмом визначено порядок визнання іноземних організацій терористичними. У разі визнання іноземної організації терористичною Держдепартамент США блокує її активи у американських фінансових установах, відмовляє членам цієї організації у видачі віз і визнає злочинном надання громадянами США матеріальної або іншої підтримки цим організаціям.

Прийнятий 26 жовтня 2006 року Акт, об'єднує і зміцнює Америку шляхом забезпечення відповідними засобами, необхідними для припинення і перешкодження тероризму ("Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act"). Акт спрямований на посилення заходів боротьби з фінансуванням тероризму, відповідно до якого надання матеріальної підтримки або ресурсів іноземній терористичній організації включено у перелік злочинів, які відповідно Титулу 18 Зведення законів США є предикативними відносно відмиванню злочинних доходів. Крім того, Акт дозволяє конфіскацію активів, що знаходяться і за межами США, якщо підготовка або безпосереднє вчинення терористичного акту відбувалися у межах юрисдикції США.

Запобігання фінансуванню тероризму в США сприяє також встановлення кримінальної відповідальності за подібні діяння, що регламентується положеннями Титулу 18 Зведення законів США, який фактично є загальнофедеральним кримінальним кодексом [1]. Разом з цим,

зазначеним актом передбачені норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за надання матеріальної підтримки терористам, надання матеріальної підтримки або ресурсів іноземній організації, визнаній терористичною.

У Зведенні законів США також встановлена відповідальність за вчинення дій, передбачених Конвенцією про фізичний захист ядерного матеріалу, яка встановлює відповідальність безпосередньо за фінансування тероризму.

Крім того, у зазначених вище Титулі 18 Зведення законів США та Акті про боротьбу з тероризмом існують схожі норми, в яких йдеться про надання підтримки та допомоги терористичним організаціям, які існують всередині держави та за її межами. Цими нормами передбачено кримінальну та цивільну відповідальність за “надання матеріальної підтримки або ресурсів” терористам.

Детальне вивчення та аналіз законодавства США щодо заходів боротьби з фінансування тероризму, дає підстави дійти висновку, що всі норми міжнародного законодавства із зазначеного питання повністю були імплементовані у національне законодавство. Це, мабуть єдина країна у світі, яка саме так підійшла до гармонізації національного законодавства із міжнародним щодо проблем протидії та боротьби з фінансуванням тероризму.

ФРН, як і США, в повній мірі імплементувала в національне законодавство положення міжнародних конвенцій та Спеціальних рекомендацій FATF, спрямованих на протидію фінансуванню тероризму.

Відмінність законодавства ФРН від американського полягає в тому, що кримінальна відповідальність за фінансування тероризму настає на підставі загальних норм про співучасть, передбачених в Главі третій загальної частини Кримінального кодексу ФРН [2]. Кримінальним кодексом ФРН передбачена відповідальність за створення, керівництво, підбурювання, підтримку, вербування та участь у діяльності терористичного співтовариства, зокрема ця норма є спеціальною стосовно норм про створення озброєних груп злочинних співтовариств. За вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням терористичних угруповань, було встановлено покарання лише у вигляді позбавлення волі на певний строк. [2]

Крім зазначеного передбачена кодексом відповідальність за створення терористичних угруповань поширюється і на організації, що знаходяться за кордоном і не мають жодної структури на території ФРН, відповідно до якої застосовується розширена конфіскація і розширені підстави, за наявності яких можливе вилучення предметів.

Ретельне вивчення Кримінального кодексу ФРН дає підстави стверджувати, що окремої норми, яка передбачає відповідальність саме за фінансування тероризму в цьому нормативно-правовому акті не має.

Поміж іншого, зазначимо, що не лише США та ФРН запровадили у національне законодавство норми, які встановлюють відповідальність за фінансування тероризму.

Так, наприклад, Кримінальний кодекс Франції встановив відповідальність за фінансування тероризму, що розглядається як одна з форм прояву тероризму [3]. Фінансування тероризму визначається як надання, збирання або розпорядження коштами, активами або будь-яким іншим майном або надання консультацій з цих питань з наміром, щоб такі кошти, активи або майно використовувалися або при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю або частково, для вчинення терористичних актів. За французьким кримінальним законодавством покарання може бути у вигляді штрафу, а також припинення діяльності юридичної особи (якщо

буде встановлено, що злочин було вчинено на користь юридичної особи її органами або представниками). Крім цього, передбачається відповідальність у вигляді позбавлення волі. Як додаткова міра покарання за вчинення фінансування тероризму передбачена конфіскація всієї власності особи, яка винна у вчиненні злочину, та, у зв'язку з терористичними актами, передача конфіскованої власності в гарантійний фонд забезпечення. [3]

Іспанія є державою, яка виконала рекомендації Міжнародної Конвенції ООН, правовою основою національної системи протидії фінансуванню тероризму якої стали Закон № 12/2003 “Про попередження і блокування фінансування тероризму”, Органічний закон № 4/2003 та Закони № 40/1979 від 10 грудня 1979 р. про правовий режим контролю за обміном валюти і № 19/1993 від 28 грудня 1993 р., що стосується заходів щодо попередження відмивання грошей.

Зазначимо, що вивчення положень Кримінального кодексу Іспанії, дає підстави стверджувати, що тероризмом в цій країні визнається вчинення вибуху або підпалу, а також злочинів проти особи у складі, за наймом або у співпраці з озброєними бандами, формуваннями чи групами, цілями яких є повалення конституційного ладу або серйозне порушення громадського спокою. До кримінальної відповідальності також притягаються особи, які сприяли або співпрацювали з озброєними бандами, формуваннями чи терористичними групами. Іспанське кримінальне законодавство відносить терористичні злочини до одного з проявів організованої злочинності. Тому фінансування тероризму в Іспанії було криміналізоване як форма співучасті в здійсненні терористичних злочинів, і покарання призначається за надання грошових коштів збройним бандам, формуванням або терористичним групам для вчинення діянь, відповідальність за які передбачено статтями про майнові злочини. Також до відповідальності притягаються особи за співпрацю або підтримку озброєної банди, яка сформувалася як терористична група.

Разом з цим, слід зазначити, що в Іспанії та ФРН суб'єктами кримінальної відповідальності визначаються лише фізичні особи. У випадках, коли особа діє як керівник або від імені юридичної особи, вона відповідає особисто, навіть якщо все свідчить про те, що є ознаки вчинення злочинного діяння юридичною особою, від імені або як представник якої вона діє.

У Великобританії згідно з Законом “Про попередження тероризму” також визнаються кримінально караними певні діяння, пов'язані з фінансуванням тероризму [4]. Відповідно до кримінального законодавства Великобританії відповідальність за сприяння терористичній діяльності настає у вигляді позбавлення волі на певний строк, довічного ув'язнення або штрафу. Крім того, у разі визнання особи винною у підтримці забороненої організації або терористичних актів суд може видати наказ про конфіскацію будь-якого майна або грошових коштів, які належали або перебувають під контролем такої особи, якщо суд має достатні підстави підозрювати, що зазначені кошти або майно були або можуть бути використані для терористичних актів чи є доходами від власності, що належить терористам. Конфіскації також підлягають доходи від скоєння злочинів терористичного характеру і угод, укладених з метою фінансування тероризму.

Цікавим є законодавство Австрії, яке містить самостійну норму, що передбачає кримінальну відповідальність за фінансування тероризму, відповідно до якої зло-

чином визнається надання або збір майнових цінностей з усвідомленням того, що вони, хоч і частково, будуть застосовуватися для виконання терористичних злочинів [5]. Зокрема, Кримінальним кодексом Австрії передбачена відповідальність за керівництво терористичним об'єднанням і участь у ньому в якості члена. Важливим у протидії фінансуванню терористичних злочинів є застосування інституту конфіскації щодо майнових цінностей, що знаходяться у розпорядженні терористичного об'єднання або наданих та отриманих у якості засобу фінансування тероризму, що передбачено австрійським кримінальним законодавством. Більше того, Австрія є однією з європейських країн, де є чіткі законодавчі норми (хоча і обмежені лише вилученням прибутків) щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Вивчаючи досвід країн Європи та Америки щодо кримінального законодавства стосовно норм, які забезпечують боротьбу з фінансуванням тероризму, зауважимо, що країни пострадянського простору також перебувають у процесі щодо кримінально-правових заходів протидії фінансуванню тероризму.

Так, наприклад, Кримінальним кодексом Грузії встановлена відповідальність за надання допомоги в терористичній діяльності іноземній терористичній організації або організації, яка перебуває під контролем іноземної держави, а Кримінальним кодексом Узбекистану встановлена відповідальність за "діяльність, спрямовану на забезпечення діяльності злочинного суспільства, його існування та функціонування" [6]. Разом з цим, кримінальне законодавство Грузії та Узбекистану не закріплює норму, в якій передбачена кримінальна відповідальність за надання допомоги, зокрема фінансової, національним терористичним організаціям, тобто не передбачено кримінальну відповідальність саме за фінансування тероризму.

Кримінальний кодекс Республіки Вірменія містить статтю 217 "Тероризм". У травні 2010 р. в Туркменістані з метою приведення законодавства країни у відповідність з вимогам Віденської та Палермської конвенції до Кримінального кодексу з врахуванням рекомендацій FATF введена стаття про кримінальну відповідальність за фінансування тероризму - ст. 271-1 "Фінансування тероризму". В Азербайджанській Республіці після ратифікації Конвенції "Про боротьбу з фінансуванням тероризму", а також прийняття Закону "Про боротьбу з тероризмом", що обумовило необхідність криміналізації фінансування тероризму, доповнено Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки новою статтею - ст. 214-1 "Фінансування тероризму" [7].

Окрім зазначених країн, відповідальність за фінансування тероризму передбачена й в окремих країнах Південної Азії. Наприклад, у прийняттю в Індії у 2002 році Законі про запобігання актів тероризму у статті "Збирання засобів для терористичної організації" злочинном визнається груба необережність, яка прирівнюється до поінформованості. Внаслідок чого дії щодо фінансування стають кримінально караними, якщо є обґрунтовані підстави підозрювати, що відповідні кошти або інше майно будуть використані в терористичних цілях. Також зазначено, що особа вчиняє злочин, якщо вона надає або пропонує іншій особі надати кошти або будь-яке інше майно або має намір, щоб вони використовувались у терористичних цілях. Під наданням коштів або іншого майна розуміється, що вони були передані, надані у борг, надані в оренду або були надані будь-яким іншим способом за винагороду або безоплатно [8]. Отже, в Індії до фінансування тероризму відноситься не тільки надання коштів або іншого майна на терористичні цілі, але й пропонування іншій особі вчинити такі дії.

Таким чином, у статті зроблено спробу провести порівняльний аналіз кримінально-правових заходів про-

тидії фінансуванню тероризму у таких державах, як США, Великобританія, Франція, Німеччина, Австрія, Іспанія, які у силу свого історичного досвіду та сучасної геополітичної ситуації є лідерами за рівнем скоєних на їх території терористичних актів. Крім того, Великобританія, Німеччина, США і Франція, будучи учасниками Групи восьми, вперше визначили запобігання збору коштів для цілей тероризму одним з пріоритетних напрямів боротьби з тероризмом, виступили ініціаторами розробки та прийняття під егідою ООН Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та одними з перших імплементували її положення у свої національні кримінальні закони.

На основі проведеного аналізу кримінально-правових заходів протидії фінансуванню тероризму іноземних держав і підстави стверджувати, що окремі держави повністю враховують рекомендації міжнародних організацій, інші - диференційовано.

Також є цікавим кримінальне законодавство країн, які раніше входили до складу Радянського Союзу, які майже повністю врахували міжнародні вимоги щодо протидії фінансуванню тероризму. Усі норми в законодавстві країни пострадянського періоду визначають категорію "фінансування тероризму" відповідно до положень Міжнародної Конвенції ООН, різняться лише кваліфікуючі ознаки, вид та обсяг покарання.

Отже, гармонічна імплементація міжнародних норм у національні законодавства всіх країн світу сприятиме ефективній протидії фінансуванню тероризму.

Література

1. Основи законодавства США [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/usc.cgi?ACTION=BROWSE&TITLE=18USCPI&PDFS=YES>
2. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / Науч. ред. Д. А. Шестакова ; перевод с немецкого Н. С. Рачковой. - СПб. : Изд-во "Юридический центр Пресс", 2003. - 524 с.
3. Уголовный кодекс Франции / Науч. ред. Л. В. Головки, Н. Е. Крыловой ; перевод с французского Н. Е. Крыловой. - СПб. : Издательство "Юридический центр Пресс", 2002. - 650 с.
4. The Problem with Defining Terrorism and the Impact on Civil Liberties - Britain is Beginning to Create a Monster with Large Claws, Sharp Teeth and a Fierce Temper? / Imran Awan // Journal of Politics and Law. - Vol. 1. No 2. - June, 2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ccsenet.org/journal/index.php/jpl/article/download/731/702>
5. Strafgesetzbuch [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://translate.googleusercontent.com/translate_c?hl=uk&langpair=en%7Cuk&url=translate.google.ru&u=http://www.internet4jurists.at/ges/pdf/stgb.pdf&usq=ALkJrhjJ_krD19HmzSmuyr3giEtnRFFQjg
6. Уголовный кодекс Республики Узбекистан [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://fmc.uz/legisl.php?id=k_uq
7. Уголовные кодексы мира [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ugolovnykodeks.ru/category/ugolovnyj-kodeks-turkmenistana/>
8. Руководство по разработке законодательства, касающегося универсальных конвенций и протоколов о борьбе с тероризмом [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/Legislative_Guide_Russian.pdf

*Свиридюк Н. П.,
- доктор юридичних наук, доцент
Надійшла до редакції: 16.03.2016*